

ארבעה בשכונה

חממה 2/4
11.1 → 14.3 2024

תערוכת המחזור השני של חממת האמניות. ים למצוינות ע"ש ג'ק, ג'וזף ומרטון מנדל, בהובלת מוסררה, בית הספר לאמנות ולחברה ע"ש נגר

מהחיים עצמם אל עולם האמנות

חממת האמניות.ים למצוינות ע"ש ג'ק, ג'וזף ומורטון מנדל, ביוזמת בית הספר מוסררה ובתמיכתו פוסעת באחד הנתיבים הראשיים, שמתווה בית הספר לאורך שנות קיומו: הנעה לעשייה אמנותית, הנובעת מעולמו הפנימי של היוצר ומן העולם האמיתי; מן החיים עצמם אל עולם האמנות. תודעת המקום – שכונת מוסררה – נטועה עמוק בזהות הפדגוגית והיצירתית של בית הספר. העשייה והניסיון, שצברנו בעבודה עם תושבי המקום ועם אוכלוסיות מגוונות, מהווים מצע רעיוני ומעשי לקיום החממה. זהו מרחב המאפשר לממש את התפישה, כי לאמנות תפקיד חברתי וחינוכי, לצד תפקידה הייצוגי, ובכך להשפיע על קהילות שונות במעגלים מתרחבים.

זהו המחזור השני של התוכנית, המתקיימת הודות לתמיכתה הנדיבה של קרן מנדל, ועל כך שלוחה לה תודתנו העמוקה. תוכנית החממה, המתפרשת על פני ארבע שנים, מאפשרת להעמיק את מחקרנו המתמשך אל נבכי שכונת מוסררה ולהתוודע אליה שוב ממקומות חדשים, מבעד לנקודות המבט הייחודיות של המשתתפות.ים, שלחלקן.ם אף עבר ביוגרפי בשכונה.

תודה ליוצרות וליוצרים – אורה, ניצן, יעל ותמר, בר ותום – שנבחרו לתוכנית והקדישו לה מזמנם, תוך חבירה לקהילת השכונה, למרחביה הפיזיים ולסיפורים שסיפרו להן.ם תושבים ועוברי אורח, כל זאת מתוך סקרנות אנושית, הכלה ושותפות. העבודות שיצרו מצטרפות למאגר של עבודות אמנות רבות, שנעשו במהלך השנים בשכונת מוסררה בעקבות מהלכים שהניע בית הספר, והן מאפשרות להביט בשכונה בכל פעם במבט רענן, מפתיע וחדשני.

מוסררה היא אחת השכונות המרתקות בישראל גיאוגרפית, אדריכלית והיסטורית, אך מעל הכול – מרתק בה ההיבט האנושי, המשתנה כל העת ומשפיע על דמותה.

אבי סבג שרביט, מייסד ומנהל בית הספר מוסררה

ארבעה בשכונה

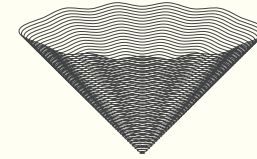
בשנתה השנייה של החממה התייחסו המשתתפות.ים לאזורים גיאוגרפיים וקהילתיים בשכונת מוסררה, בחלקם מרחבים ונושאים שטרם טופלו ונחקרו אמנותית: בור המים ברחוב שבטי ישראל, המנזר הסלזיאני ברחוב הע"ח, עצים עתיקים ברחבי השכונה, משרדו של אחד הפנתרים השחורים בתוך המנהל הקהילתי של שכונת מוסררה.

בכל אחד מן הפרויקטים, דומה שמושאי המחקר זוקקו והתכנסו לכדי רוח הדברים, וכי חוט בלתי נראה נמתח בין ארבעת גופי העבודה, החוקרים את תתי-ההקרקע של השכונה: את ההיסטוריה שלה, את אופייה הרב-תרבותי, את המרחב האקולוגי הקדום ואת הזיכרונות שהטביעו בה תושבים ועוברי אורח. כל אחד מהם מציג מיקרוקוסמוס מתוך השכונה שעבר עיבוד אמנותי ומעגן בתוכו ידע, המגולם באמצעים חזותיים וקוליים.

במקביל לעיסוק במחקר אמנותי אישי, אחת לחודש נפגשו המשתתפות.ים בבית הספר מוסררה עם אוצרים, עם פעילים קהילתיים ועם אמנים, הפועלים במרחב החברתי של ישראל. הם.ן נחשפו למבנה הסוציו-דמוגרפי של השכונה והתוודעו לרכזים חברתיים ולעובדות סוציאליות – אנשי ונשות הקשר לאוכלוסיות השונות בשכונה. לרשותם.ן עמד, לצד צוות החממה ומתקני בית הספר, גם הארכיון הדיגיטלי של שכונת מוסררה (אוסף מוסררה), שיצר בית הספר, ובו מקובצים תצלומים, מסמכים וראיונות קוליים של תושבי שכונה ותיקים.

תערוכת אמניות.ות חממת מנדל 2023, המוצגת בגלריה לאמנות של בית הספר, נפתחה ב־11 בינואר 2024 ומביאה לידי ביטוי את חומרי המחקר של ששת האמניות.ים שפעלו בשכונת מוסררה במהלך השנה. מוקד התערוכה מוצג בגלריה, וחלקים ממנה – במרחבים נוספים בשכונה.

איילת השחר כהן, אוצרת התערוכה ומלווה אמנותית

קולות על המים

ניצן יולזרי
Nitzan Yulzari

הצבת וידיאו, סאונד ותצלומים בגלריה + מפגשים על ספסל ברח' שבטי ישראל פינת הלני המלכה

ניצן יולזרי מציג בגלריה את המיצב קולות על המים. עבודתו, המהדהדת את בור המים ברחוב שבטי ישראל פינת הלני המלכה, היא מעין ארכיון זיכרונות מוקלטים של תושבי השכונה ושל עוברי אורח, הבוקע מתוך מאגר מים מדומה בגלריה. במשך התערוכה, בנקודות זמן שיפורסמו, יקיים יולזרי מפגשים על ספסל שהציב לצד בור המים, ששימש כמקור השראה לעבודה.

במהלך שיטוטיו בשכונת מוסררה נתקל יולזרי בבור המים הנסתר ברחוב שבטי ישראל, עורק התנועה הראשי של השכונה. עובר אורח, שיעבור בחטף ליד קיר האבן הארוך הצמוד למדרכה, לא יוכל להבחין במתרחש מאחורי החלון המסורג שבחומת האבן. אך אם יטרח לעצור, להציץ בחלון ולאפשר למבטו להתרגל לחשכה, אז יוכל לראות שמתוך האפלה נגלית לפתע ברכת מים גדולה בתוך מבנה מקושט, שהתהודה בו רבת עוצמה.

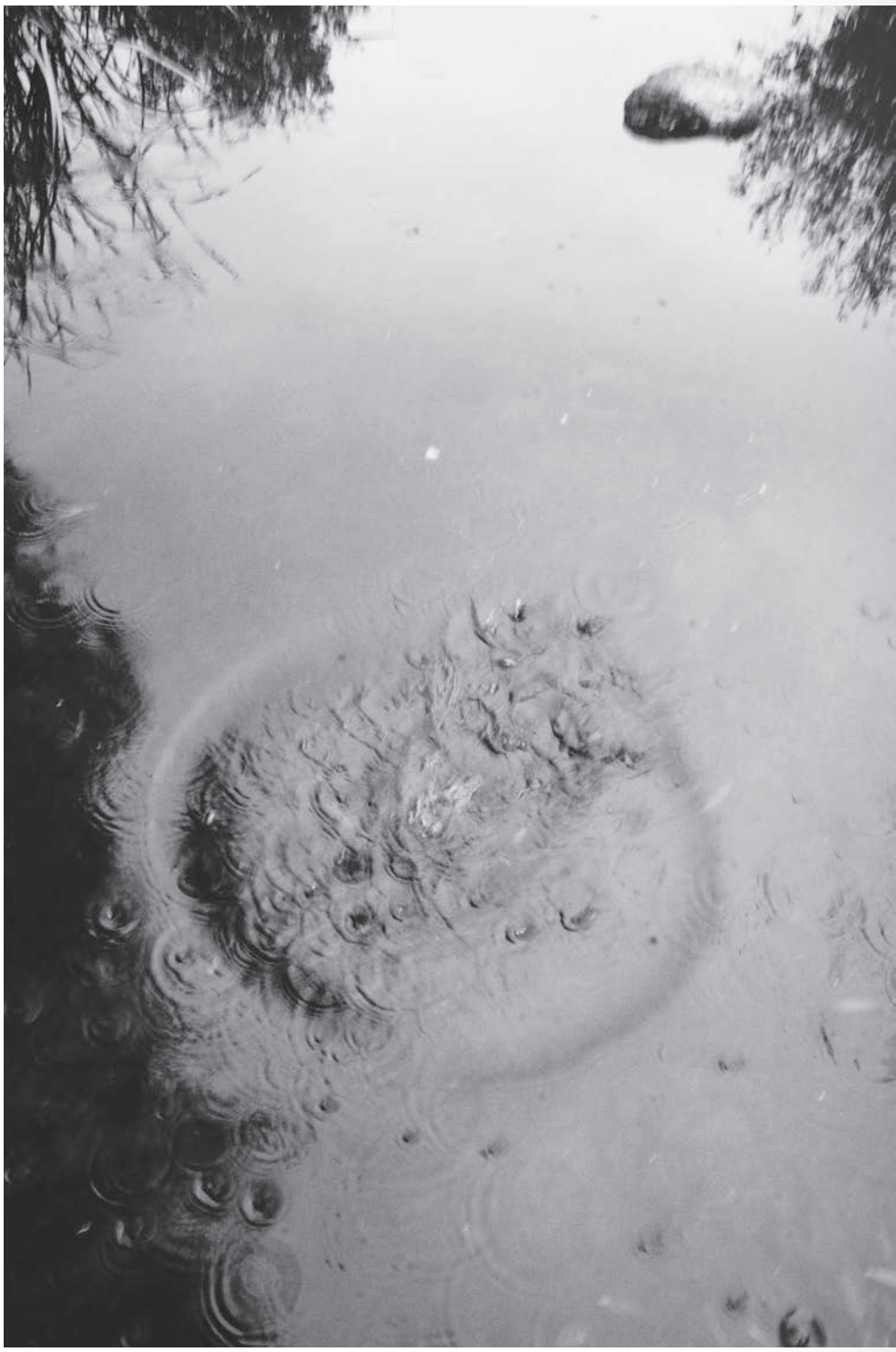
שכונת מוסררה, המחוברת לביוגרפיה של יולזרי, משמשת עבורו כר פעולה, שבו הוא חוקר סיפורים אישיים ונוסטלגיים של תושבים ושל עוברי אורח ותר אחר זיכרונות קולקטיביים. שיתוף הפעולה עם תושבי השכונה ועם אורחים בה כולל, מבחינתו, קבלת השראה והרשאה לזיכרונות, והשבתם לתושבי השכונה באמצעות פעולת אמנות. עבודתו, המבוססת על שיטוט, צילום והקלטות, מהדהדת בחלל הגלריה את

בור המים שסביבו פעל, ותכיל גם שיחות חיות בנקודות זמן שונות על ספסל אבן, שבנה מול בור המים.

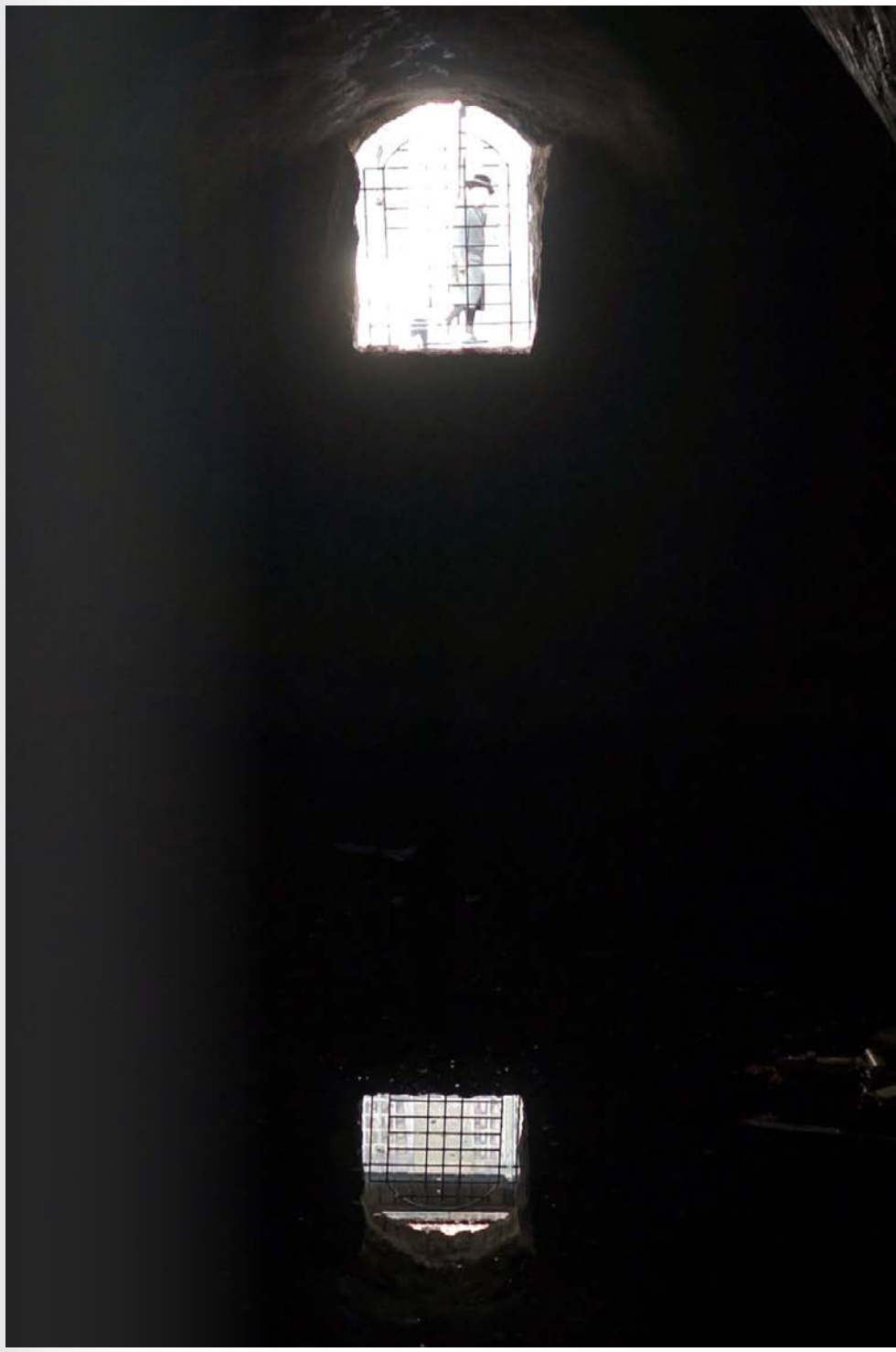
הבור, שהיווה בעבר פתרון שימושי למצוקת המים בירושלים, אוגר בתוכו מי גשמים ממקורות שונים. לדברי האמן: "אני רואה את בור המים גם כמכל, האוגר לתוכו לכלוך ואשפה, אך גם את כל מה שהמים נושאים בחובם ואינו נראה לעין: את הסיפורים, החוויות, הזיכרונות והחלומות של תושבי השכונה. בור המים הוא, בעיניי, מעין פילטר, המאפשר לכל מה שנסחף למאגר להתמוסס ולשקוע, בעוד המים מרפאים ומטהרים את המצוי בתוכם. קולי, המדבר אל הבור, חוזר אליו באמצעות תהודת הבור, ואני מקשיב לעצמי מדבר אל עצמי דרך המים."

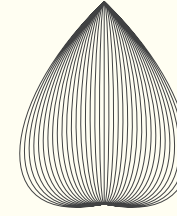
בעבודה, המתפרשת על פני שני מרחבים, מבקש יולזרי לעצור לרגע את שטף החיים, להקשיב לקולות מן השכונה, לשחזר את המצב התודעתי הנעים של ההיזכרות, לשוחח, וכמו בתהליך מדיטטיבי־אוטוסוגסטי קשוב – לסגל שוב נקודת מבט מיטיבה יותר.

בור המים, הממוקם ברחוב שבטי ישראל פינת הלני המלכה, הוא אחד מאלפי בורות מים היסטוריים בעיר, שהחליפו את אמות המים לירושלים היוותה אתגר מורכב לאורך דורות רבים. כשהחלה היציאה מן החומות נחצב בכל בית או חצר משותפת בור מים לצורכי הקהילה – חלל תת־קרקעי מטוּיח, שמי הגשמים זרמו אליו דרך תעלות ומרזבים. בתקופת המנדט הבריטי הונחה לראשונה בעיר מערכת מודרנית, מבוססת על משאבות ועל צינורות, שסיפקה מים לשכונות ולבתי המגורים.

ניצן ילדרי, תצלומים מתוך התצבה קולות על החיים, 2023

ארבעה עצים

אורה לב
Ora Lev

וידיאו, הקלטות סאונד והדפטי ציאנוטייפ

אורה לב מציגה בגלריה עבודת וידיאו והדפטי ציאנוטייפ תחת השם ארבעה עצים. עבודתה עוסקת בחומרים היסטוריים על השכונה, שאספה מתוך שיטוט ושיחות וכן ממצאים שתיעדה בצילום וידיאו.

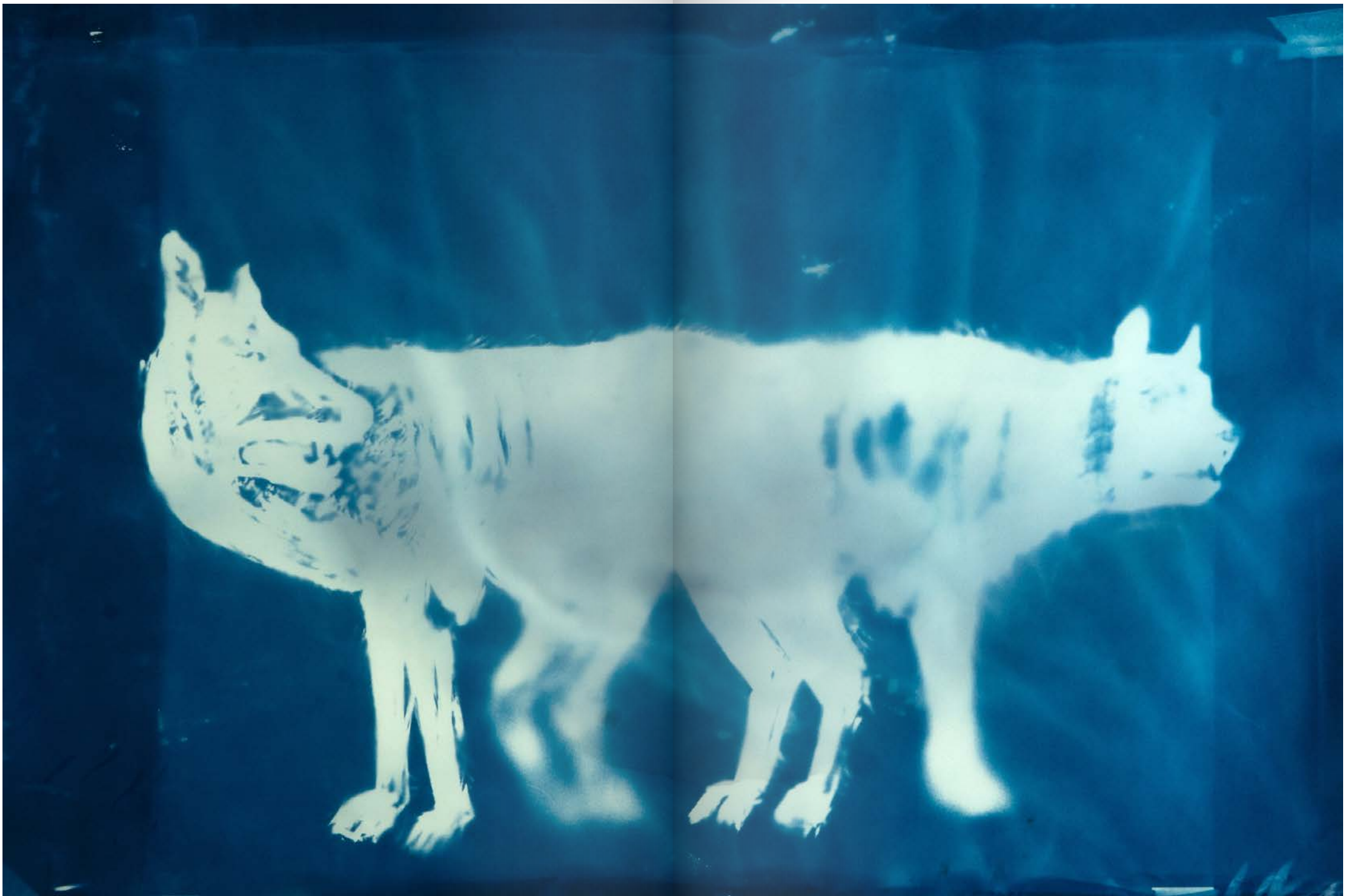
רק עצים עתיקים ספורים נותרו ברחבי השכונה ובסביבתה. אותם עצים ששרדו היו עדים לשינויים הרבים ולמאורעות, שחווה האזור במשך מאות שנים. לב החלה להתחקות אחר האלות הבודדות שנותרו בשכונה ולחפש עדויות וסיפורים על אודותיהן. במהלך מחקרה התחוויר לה, שהנכחד והנעלם גובר על המצוי.

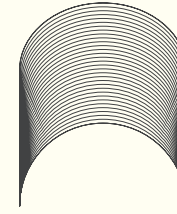
רבים מן התושבים הוותיקים עזבו את השכונה או עברו מן העולם; הסיפורים ששמעה, בין היתר מאביה שגדל באזור, הזכירו פינות בשכונה. מדלן ואנונו, תושבת השכונה, סיפרה על בריכת חורף, על צמחים ועל עצי פרי, שהיו מפלט מנחם ומגונן. גם החיבור שלה לפוליס – המכון ללשונות ולמדעי הרוח, השוכן ברחוב הע"ח 8 בשכונת מוסררה, העיד על מה שאינו, על השפות העתיקות שנשמעו באזור בעבר. במהלך החיפוש התחקתה אחר פסלי זאבות קפיטוליניות – ארבעה פסלי זאבות משופעות עטינים, שעיתרו בעבר את מגדל בית החולים האיטלקי, המשמש כיום את משרד החינוך. רק שתי זאבות שרדו, ולפני כמה שנים נעלמו גם הן. לב גילתה כי הפסלים נשחקו, עברו רסטורציה, וכיום הם ממתנינים להתקנה מחדש במחסן ליד הכינרת.

השכבות ההיסטוריות, אותם סיפורים על אודות עצים וזאבות, הובילו את לב להתחקות אחר החורש הים תיכוני הקדום בשכונת מוסררה, שניתן להלך בו כבמפה של זיכרונות, שירה, שפה ומיתולוגיה. החומרים שאספה, האגדות, הקולות והמראות – מן העצים שהיוו את קרקע העבודה, דרך התושבים, ועד פסלי הזאבות ונקודות עניין שונות בשכונה – הפכו לעבודת וידיאו ולהדפטי ציאנוטייפ, אשר מנכיחים סיפור מיתי ומופשט, הנסמך על חומרים היסטוריים ועל סיפורי חיים.

אחד ממיני העצים העתיקים בשכונת מוסררה הוא האלה האטלנטית, עץ גדול-ממדים ומאריך ימים בעל נוף רחב ומרשים. פיירותיו אכילים, וניתן להפיק מהם שמן ושרף לצרכים רפואיים ולצורכי פולחן. שמו של העץ נגזר מן המילה "אל", והוא מקושר לנקודות ציון חשובות. במקורות נזכר עץ האלה בעיקר ככזה שבצלו נערכו טקסי פולחן לאלילים. עצי אלה ספורים נותרו במוסררה, זכר ליער האלות שהיה בשכונה בעבר הקדום. בין האלות האטלנטיות העתיקות, שנשתמרו באזור מוסררה, ניתן לציין את האלה שבחצר בית החולים הצרפתי סן לואי, שהיוותה נקודת מנוחה ומקור צל לבאים לירושלים מכיוון צפון.

בשיתוף עם מקהלת גיא בן הינום תודות: פרוזאן, מדלן ואנונו, פוליס – המכון ללשונות ומדעי הרוח, רודריגו, לאה, עמיר בלבן, ענווה צרפתי, אודל, ד"ר גיא שטיבל, ארז כהן, אוסקר אבוש, אוריה שוהט, מרקו מילבסקי

SISTERHOOD

תמר שליט־אבני ויעל סונינו־לוי
Tamar Shalit-Avni & Yael Sonnino-Levy

תחריט, צילום, וידיאו־ארט והקרנה + מיני תערוכה במנזר הסלזיאני ברחוב הע"ח 18

תמר שליט־אבני ויעל סונינו־לוי מציגות בגלריה את הפרויקט Sisterhood, המורכב מתצלומים, מהדפסים, מהקרנה ומוידיאו־ארט. צמד האמניות בחר לפעול יחד בתוך המנזר הסלזיאני הוותיק ברחוב הע"ח 18 בשכונת מוסררה, כחלק משיתוף פעולה אמנותי מתמשך ביניהן זה כשש שנים. במסגרתו הן חוקרות דמויות היסטוריות של נשים, שחיו במרחב הגיאוגרפי של ארץ ישראל. שליט־אבני וסונינו־לוי יצרו קשר עם הנזירות, לימדו אותן צילום והדפס, תיעדו אותן ויצאו עימן לפעולות אמנותיות משותפות. את התצלומים שצילמו הנזירות יציגו האמניות במנזר עצמו.

במהלך מפגשים שנערכו בשנת 2023 עם הקהילה הקטנה החיה ופועלת במנזר התוודעו תמר שליט־אבני ויעל סונינו־לוי להיסטוריה של המקום, לרוחו ולחיי הנזירות, המגיעות אליו מכל רחבי העולם (ספרד, סין, מקסיקו, איטליה ועוד), רובן דוברות איטלקית. ליצירת הקשר הבלתי אמצעי סיעה העובדה, שאיטלקית היא שפת האם של סונינו־לוי.

בשלב העבודה הראשון יצרו האמניות סדנת צילום והדפס ייעודית עבור קהילת הנזירות, שהתבססה על חיי המשתתפות. הסדנה הניבה תצלומי דיוקן, סביבה וטבע דומם, שהיוו השראה להדפסי חיתוך לינוליאום, והתוצר הסופי של הסדנה שילב בין שני המדיומים: צילום והדפס.

בשלב השני עיבדו האמניות את חווית התהליך ואת המפגש עם הקהילה ויצאו לפעולות אמנותיות. הן יצרו סצנות מצולמות ומבוימות במנזר ובסטודיו של בית הספר מוסררה וכן הדפסים מתוך החומרים המצולמים. עבודת הווידיאו המשותפת שלהן נוצרה תוך שימוש בחומרים המתעדים את אחורי הקלעים של התהליך.

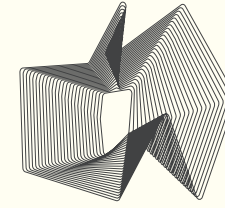
לדברי האמניות: "תהליך העבודה שלנו, שהחל בהתבוננות וביצירה משותפת, הוביל להיכרות הדדית, ובמהלכו נמצאו נקודות השקה ושני סביב עולמנו הנשי. נוצר בינינו שיח אינטימי, וחלקנו אופני חשיבה דומים ושונים על בסיס היותנו נשים בעולם. דיברנו על אהבה, על פריטי לבוש ואופנה ועל החיבור לילדים. הנזירות הפגינו מוטיבציה וסקרנות ביחס לעולמנו ולעולם הצילום וההדפס."

מסדר הנזירות הסלזיאניות הוקם באיטליה בשנת 1872. המסדר חרת על דגלו הקמת מוסדות חינוך בערים קדושות או בקרבתן ובאתרי מורשת ומסורת. הוא נקרא על שם הקדוש, פרנציסקוס מסאל, שכונה בקרב חסידיו "מורה האהבה". בשלהי המאה ה־19 הקימו האחיות הסלזיאניות במנזר גן ילדים, בית ספר יסודי וכיתות לתפירה ולרקמה, שנוהלו באיטלקית, בערבית ובצרפתית. עם פרוץ מלחמת העולם השנייה נסגר המוסד, ועם איחוד ירושלים בשנת 1967 הוא שוקם והחלו ללמוד בו ילדים ערבים. בית הספר סגר את שעריו בשנת 2000, ומאז הוא משמש כבית הארחה, המתופעל על ידי נזירות המגיעות מכל קצוות תבל לתקופות קצרות וארוכות. הנזירות מקיימות משק סגור ומפרנסות את עצמן.

תודות לרוברטה ומרסדס, מנהלות המנזר, שפתחו אותן בפנינו תודה מיוחדת למריה, סווינג ולוליטה, נזירות מרחבי העולם, שעימן עברנו את המסע יוצא הדופן עריכת וידיאו: אוסקר אבוש הדפסים: המעבדה הדיגיטלית של מוסררה

* חלק מעבודותיהן של הנזירות, שנוצרו בסדנה בליווי האמניות, יוצגו בחדר הקבלה של המנזר הסלזיאני ברחוב הע"ח 18

סיפורי קהילה

תום פורת ובר פבר
Tom Porat & Bar Faber

עבודת סאונד והקרנת mapping על גבי אובייקטים מפרספקט

תום פורת ובר פבר מציגים בגלריה את סיפורי קהילה, עבודת סאונד והקרנת mapping מרובדת, הבנויה מתהליכים רב־מדיומליים. עבודתם מתחקה אחר חוויות נוסטלגיות ואישיות של שניים מוותיקי הפנתרים השחורים. באמצעות ראינות מוקלטות, מיפוי של חפצים וסביבות גיאוגרפיות בשכונה והפיכתם למודל תלת־ממדי נבנתה בגלריה טריטוריה מוקטנת, המתווה סדר חדש של מוקדים בשכונה.

שכונת מוסררה נקשרת באופן מסורתי ומיידי למחאת הפנתרים השחורים. עבודתם של פורת ופבר עוסקת בשניים מוותיקי הפנתרים, אך מתמקדת דווקא בסיפורי היומיום הקטנים, כפי שהם זכורים להם. באמצעות מיפוי תלת־ממדי של סביבות גיאוגרפיות שונות בשכונה, שעליהן הצביעו המרואיינים כנקודות המעוררות סיפורים נוסטלגיים, הקים זוג האמנים לחיים טריטוריה מיניאטורית של חפצים, של מבנים ושל סביבות בשכונה, שאותם ניתקו מן המרחב הקיים וערכו מחדש על גבי שולחן בגלריה, בבחינת מציאות הנשענת על מציאות.

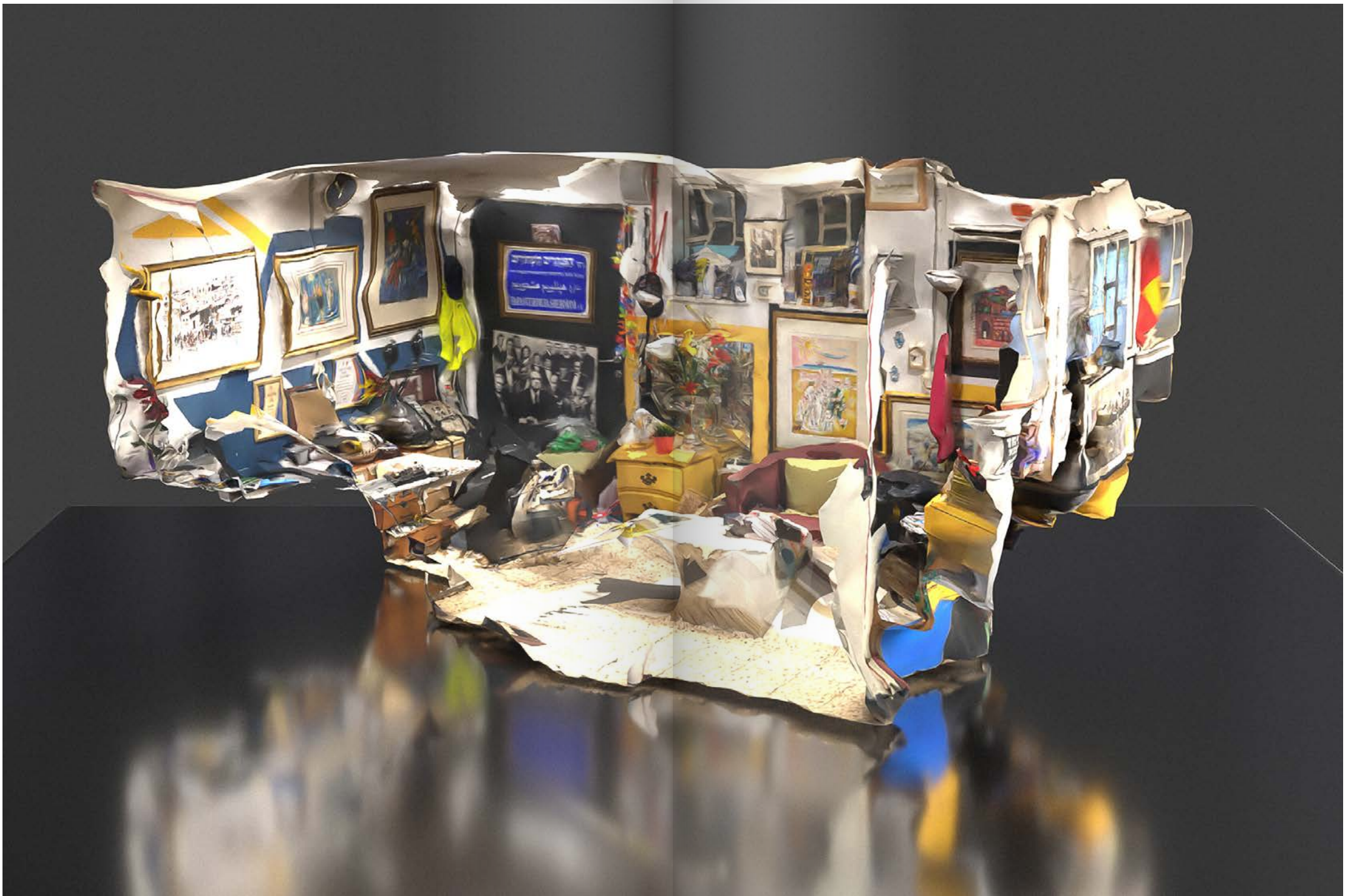
צילומי הווידאו מן השכונה הפכו לקובץ תלת־ממדי, שהומר באמצעות חיתוך לייזר לאובייקטים תלת־ממדים עליהם מוקרנות שכבות מידע נוספות, המעוררות את הבניינים לחיים. בין המבנים והסביבות שנבחרו: המבנה ההיסטורי של בית הספר

מוסררה, סמטת הפנתרים, צריף קופת חולים ברחוב דניאל, וכן חדרו של ראובן, אב הבית של בית קנדה, המכיל מזכרות רבות משנות ה־70 של המאה ה־20 ואילך. קולות המרואיינים נערכו ליצירת פסקול, הבוקע מתוך הדגם, ובד בבד ניתן לסרוק ברקוד ולהאזין להם באמצעות הטלפון הנייד.

מבעד לקולאז' האודיו־ויזואלי מבקשים האמנים לתת מקום לקולם האנושי של שניים מן הפנתרים השחורים ושל דמויות נוספות מן השכונה, לזיכרונות שנשכחו, לחוויות קטנות שהיו חלק משגרת החיים, כמו ארוחות משותפות בתקופות של צמצום, יחסי בנים־בנות והשריקות שליוו אותם, כריך שוקולד גרסת הפנתרים ועוד. קולות, המצויים בשכבות ההיסטוריות של השכונה, נישאים מן המרפסות ומן החדרים, נשמעים כרוחות רפאים בתוך דגם מוקטן של מוקדים בשכונה, שסביבם ובתוכם

תנועת הפנתרים השחורים, תנועת מחאה שהוקמה על ידי צעירים משכונת מוסררה בשנות ה־70 של המאה הקודמת, פעלה להעלאת מודעות לנושאים חברתיים, הנוגעים לאפליית עדות המזרח. בין מייסדיה היו ראובן אברג'ל, סעדיה מרציאנו, צ'רלי ביטון, כוכבי שמש ואחרים. בעקבות הפגנות ופעולות מחאה נוספות הצליחה התנועה לחלחל לתודעת הציבור ולהעלות לסדר היום של הממשלה את טיעוניה. בעקבות פעולות אלו הוגדלו תקציבי הממשלה לטיפול בעניינים חברתיים ובשכבות המוחלשות. במלאת 50 שנה להיווסדה של התנועה, מן התנועות החשובות שקמו בארץ ומן המזכרות ביותר גם בעת הנוכחית, צוינו ברחבי הארץ, לרבות בגלריות בית הספר מוסררה, תערוכות רבות וערבי שיח אודותיה.

תודות: שרלי ליאני, שמעון לוי, ארז כהן, דוד לוקרד

ארבע ושכונה הגלריה לאמנות

חממה 2/4

ראש התוכנית: אבי סבג שרביט
ועדת היגוי: אבי סבג שרביט, ד"ר אבנר דה שליט, ד"ר אירנה גורדון, איילת השחר כהן
ליווי אמנותי ואוצרות תערוכה: איילת השחר כהן
עוזרת לאוצרת: טלי רומם
רכזת: דנה שחר
מרצים אורחים בתוכנית החממה 2022:
דבי גולן, אבשלום לוי, ראובן אברג'יל, טלי בן נון, רון אמיר, קרן זלץ, נורית ירדן, יפית ראובני
מנהל הצוות הטכני: תומר אזולאי
מנהל המעבדה הדיגיטלית: אודי אסף
מנהל המעבדה האינטראקטיבית: דוד לוקרד
מנהלת מחלקת חינוך: סבינה רומנובה

חונרת

עריכה והפקה: איילת השחר כהן
עיצוב גרפי: טל שטרן, גנרייטה פטיק – סטודיו פורמנטה
עריכת לשון: דריה קסובסקי
הדפסה: ע.ר. הדפסות בע"מ

פעילות החממה מתאפשרת הודות לתמיכתה של קרן ג'ק, ג'וזף ומורטון מנדל

התערוכה בגלריה לאמנות של מוסררה היא תוצר של חממת האמניות ים למצינונות
ע"ש ג'ק, ג'וזף ומורטון מנדל, בהקמת ובהובלת מוסררה, בית הספר לאמנות ולחברה ע"ש נגר, ירושלים

© 2023

כל הזכויות שמורות למוסררה הוצאה לאור

Marion and Guy
Naggar, London

קרן אהרון גוטווירט
Aaron Gutwirth Fund

קרן לירושלים
קרן לירושלים

KIRSH
FOUNDATION

DALIA AND ELI
HURVITZ FOUNDATION

הגלריה לאמנות מוסררה

קרן מנדל
Mandel Foundation

קמפוס רונו הררי
Ronen Harary Campus

מוסררה
בית הספר לאמנות ולחברה ע"ש נגר